

Özet

Şuşa Beyannamesi, Türkiye - Azerbaycan kardeşliğine ve Türk Dünyası'na sunduğu katkılar açısından büyük önem taşımaktadır. Karabağ'ın en önemli bölgesi, coğrafyaya hakim noktada bulunan Şuşa kentidir. Buranın ele geçirilmesi, Karabağ'ın tamamen kontrol altına alınması anlamına gelmektedir.

Otuz yılı aşkın süredir terörle mücadele eden Türk Ordusu'nun bu deneyimini Azerbaycan askerine aktarması, Karabağ Savaşı'nda çok büyük bir başarıya yol açmış ve 8 Kasım 2020 tarihinde Şuşa'nın işgalden kurtarılmasıyla sonuçlanmıştır.

15 Haziran 2021 tarihinde imzalanan Şuşa Beyannamesi, Azerbaycan ve Türkiye kardeşliğini bir adım daha öteye taşıyan bir anlaşma olmuştur. Sadece Türkiye ile Azerbaycan arasındaki işbirliğine değil, Türk Dünyası'na da atıfta bulunan Şuşa Beyannamesi, 2021 yılında Türk Devletleri Teşkilatı tarafından yayınlanan 2040 Türk Dünyası Vizyonu belgesinin temelini oluşturmaktadır.

Türkiye-Azerbaycan Kardeşliğinin Tarihe Kazınan Belgesi: Şuşa Beyannamesi

Doç. Dr. Ramin SADIK - Bayburt Üniversitesi Öğretim Üyesi

Şuşa Beyannamesi, Türkiye-Azerbaycan kardeşliğine ve Türk Dünyası'na sunduğu katkılar açısından büyük önem taşımaktadır. Türkiye ve Azerbaycan kardeşliği, gerçekten dünyada benzeri olmayan bir dostluk ve dayanışma örneğidir. Halk arasında da sıkça kullanılan “etle tırnak gibi” benzetmesiyle ifade edilen; sevinçte birlikte sevinen, kederde birlikte üzülen “İki Devlet, Tek Millet” anlayışı bu ilişkinin özüdür.

“Tek Millet” anlayışı sadece günümüzle sınırlı değildir; binlerce yıllık tarihî bir arka plana dayanmaktadır. Genellikle Selçuklu döneminden itibaren başlayan doğudan batıya göç ve yerleşme süreçleriyle birlikte Azerbaycan coğrafyası ve ardından 1071 Malazgirt Zaferi ile Anadolu coğrafyası Oğuz Türklerine açık hale gelmiş ve Oğuz boyları yaklaşık bin yıldır bu topraklarda (hem Kafkasya hem Anadolu hem de günümüz İran coğrafyasında) yaşamlarını sürdürmektedir.

Kardeşliğin tarihî kökenlerine bakıldığında henüz “ulus bilincinin” gelişmediği dönemlerde, zaman zaman Türk devletleri arasında iç çatışmalar, anlaşmazlıklar ve hatta kardeş kavgaları yaşanmıştır. Ancak 1789 Fransız Devrimi sonrası ulus bilincinin yaygınlaşmaya başlamasıyla birlikte Anadolu'da yaşayan Türkler ile Kafkasya'daki Türkler arasında daha sistemli ve bilinçli bir etkileşim başlamıştır. Asıl anlamlı ve yoğun etkileşim ise 20. yüzyılın başlarında gözlemlenmiştir. Bu dönemde Anadolu'da yaşanan her olay, Azerbaycan'da dikkatle izlenmiş, Azerbaycan halkı Anadolu'daki sevinçlere ortak olmuş ve acıları da derinden hissetmiştir.

Osmanlı'nın Birinci Dünya Savaşı sonrasında yaşadığı toprak ve nüfus kayıplarına rağmen Azerbaycanlı hayırseverler kardeşlik hukukunu ön planda tutarak ellerinden gelen desteği vermeye çalışmışlardır. Bu da Azerbaycan ile Türkiye arasında, yani Kafkasya ile Anadolu arasındaki kardeşliğin tarihî ve duygusal temelini ne kadar derin olduğunu göstermektedir.

1918 yılının Mayıs ayı sonunda Azerbaycan bağımsız bir devlet hâline gelmiş ve 4 Haziran 1918 tarihinde Osmanlı İmparatorluğu ile ilk uluslararası anlaşmasını imzalamıştır. Bu anlaşmanın en önemli maddelerinden biri, İstiklâl Beyannamesi'nde ilan edilen başkent Bakü'nün kurtarılması meselesi olmuştur. O dönemde Azerbaycan'ın düzenli bir ordusu, güvenlik gücü ya da silahlı kuvveti olmadığı için Osmanlı'dan askerî yardım talep edilmiştir. Bunun üzerine Osmanlı tarafından Kafkas İslam Ordusu kurulmuş ve tam 1.300 Osmanlı askeri, canları pahasına şehit düşerek Azerbaycan'ı bağımsız başkentine kavuşturmuştur. O günden bu yana Bakü, Azerbaycan Cumhuriyeti'nin başkenti olarak varlığını sürdürmektedir. Bu, Anadolu Türklerinin Azerbaycan'a sunduğu en büyük katkılardan biridir.

1920 yılında Azerbaycan, Bolşevik 11. Kızıl Ordusu tarafından işgal edilmiştir. İşgalin ardından bağımsız Azerbaycan Cumhuriyeti'nin ordusu Bolşevikler tarafından lağvedilmiştir. Ancak Bolşevik yönetimine bağlı kalmak istemeyen Azerbaycan askerleri, Anadolu'ya geçerek Erzurum'un Hasankale ilçesine sığınmış ve burada Şark Cephesi Komutanlığı'na bağlanmışlardır. Bu askerî birliklerden bir süvari alayı oluşturulmuş ve Doğu Anadolu'da özellikle Ermeni güçlerine karşı yürütülen askerî operasyonlarda aktif rol almışlardır. Böylece gönüllü Azerbaycanlı birlikler, Anadolu'nun savunulmasında etkin görevler üstlenmişlerdir.

1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra da iki ülke arasındaki etkileşim sınırlı da olsa devam etmiştir. 1967 yılında dönemin Türkiye Başbakanı Süleyman Demirel, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'ne (SSCB) yaptığı resmî ziyaret kapsamında Bakü'ye de uğramış ve burada büyük bir ilgiyle karşılanmıştır. 1970'li yıllarda dönemin Türkiye

20 Haziran 2025

Başbakanı Bülent Ecevit de Bakü'yü ziyaret etmiştir. Bu ziyarete ilişkin olarak Ecevit'in Bakü'nün çeşitli bölgelerinde çekilmiş fotoğrafları bugün hâlâ mevcuttur. O dönemde Azerbaycan'ın SSCB'ye bağlı olması nedeniyle tek başına adım atması mümkün olmamakla birlikte Moskova'nın izniyle Türkiye'yle belirli temaslar kurulmuştur.

1991 yılında SSCB'nin dağılması sürecinde Azerbaycan, bağımsızlığını ilan etmiş ve 9 Kasım 1991 tarihinde Azerbaycan'ın bağımsızlığını ilk tanıyan ülke Türkiye olmuştur. Bu tarihî adım, Türkiye'nin Azerbaycan'la derhal diplomatik ilişki kurmasına da zemin hazırlamıştır. O dönemde Azerbaycan, Karabağ nedeniyle Ermenistan'ın işgali altında oldukça zorlu bir dönemden geçirmekteydi. Türkiye'nin Azerbaycan'ı ilk tanıyan ülke olması, diğer ülkeler ve Birleşmiş Milletler nezdinde de örnek teşkil etmiş ve bu adım Azerbaycan halkı tarafından unutulmaz bir jest olarak görülmüştür.

1994 yılında Karabağ Savaşı devam ederken Azerbaycan ile Türkiye arasında bir "Dostluk Anlaşması" imzalanmıştır. Bu anlaşma, iki ülke arasındaki müttefiklik ilişkilerinin temellerini atan önemli bir diplomatik adımdır. Günümüzde Şuşa Beyannamesi ile daha da pekişen bu müttefiklik ilişkilerinin hukuki ve siyasi altyapısı, 1994 Dostluk Anlaşması ile oluşturulmuştur. Bu dönemin ardından Azerbaycan-Türkiye ilişkileri daha da gelişerek bugünkü düzeyine ulaşmıştır. Henüz Şuşa Mutabakatı'ndaki askeri ittifaklar mevcut olmasa da Türkiye, Azerbaycan'ın bağımsızlığına yönelik tehditlerin önlenmesi için önemli bir askeri irade göstermiştir.

Bağımsızlık döneminde Türkiye, Azerbaycan'dan çok sayıda öğrenciyi askeri okullarda ve üniversitelerde eğitmiş; bu öğrenciler Azerbaycan'ın askeri güçlerinin ve genç neslin yetiştirilmesinde önemli rol oynamıştır. Karabağ'ın işgalden kurtarılması sürecinde Türkiye'den mezun olan askerî personel ve eğitimcilerin Azerbaycan'a verdikleri destek, iki ülke ilişkilerinin derinliğini ortaya koymaktadır. 1994 yılında "Dostluk Anlaşması" ile başlayan süreç, 2010 yılında "Yüksek Stratejik Ortaklık" niteliğine bürünmüştür.

Bu tarihten itibaren Azerbaycan'ın askeri eğitim, disiplin ve sistemleri tamamen Türkiye'nin askeri eğitim sistemiyle entegre edilmiştir. Türkiye, Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'nün (NATO) en büyük güçlerinden biri olduğundan Azerbaycan, Türkiye sayesinde NATO askeri sistemine entegre olmuştur. Ortak tatbikatlar, Azerbaycan Ordusu'na çok önemli kazanımlar sağlamıştır. Bu kazanımlar, 2020 yılındaki 44 günlük savaşta Azerbaycan askerinin sahadaki performansında açıkça görülmüştür.

Şuşa Operasyonu, bazı ülkelerin askeri okullarında

okutulacak kadar önemli bir askeri harekât olarak kabul edilmektedir. Yaklaşık 30 kilometrelik bir alanda sızma harekâtı gerçekleştirilmiştir. Şuşa, Karabağ'da 1400 rakımlı, üç tarafı kayalıkla çevrili, sadece tek giriş ve çıkışı olan bir şehirdir. Ermeniler o tek giriş noktasını iyi tahkim etmiş ve buradan savunma yapmışlardır. Ancak Azerbaycan askerleri, Türkiye'de aldıkları komando eğitimleri (dağ komandoları ve deniz piyadeleri gibi) sayesinde Ermeni işgalcilerin beklemediği dağlık ve zorlu noktalardan şehre arkadan girmeyi başarmışlardır. Bu komando eğitimlerinin önemi operasyon sırasında çok net anlaşılmıştır.

Otuz yılı aşkın süredir terörle mücadele eden Türk Ordusu'nun bu deneyimini Azerbaycan askerine aktarması, Karabağ Savaşı'nda çok büyük bir başarıya yol açmış ve 8 Kasım 2020 tarihinde Şuşa'nın işgalden kurtarılmasıyla sonuçlanmıştır. Karabağ'ın en önemli bölgesi, coğrafyaya hakim noktada bulunan Şuşa'dır. Buranın ele geçirilmesi, Karabağ'ın tamamen kontrol altına alınması anlamına gelmektedir. 8 Kasım'da Şuşa işgalden kurtarıldıktan sonra Azerbaycan Ordusu'nun savaşı derhal sona erdirmesi için Rusya aşırı bir çaba sarf etmiştir. Bu bakımdan Şuşa hem Azerbaycan hem de Karabağ için çok stratejik bir konuma sahip bir bölgedir.

Azerbaycan tarihi açısından Şuşa'nın ayrıca çok büyük bir önemi vardır. Çünkü Şuşa, Türklerin tarihten beri yaşadıkları bir yerdir. Şehir, 1752 yılında kurulmuş olsa da Karabağ bölgesi tarih boyunca Türklerin yaşadığı bir bölgedir. Şuşa ise düşünce, kültür ve sanat açısından Azerbaycan'a pek çok önemli şahsiyet yetiştirmiş bir merkez olmuştur.

Şuşa'nın mimarisi ve sanat eserlerine bakıldığında, buranın bir Müslüman Türk yurdu olduğu her yönüyle anlaşılmaktadır. Şehirdeki yapıların mimarisi, Selçuklu'yu, Türklüğü ve Oğuzluğu anlatmaktadır. Bu nedenle Şuşa, Azerbaycan için "kültür beşiği" olarak tanımlanmıştır.

Bu öneme binaen 15 Haziran 2021 tarihinde imzalanan Şuşa Beyannamesi, Azerbaycan ve Türkiye kardeşliğini bir adım daha öteye taşıyan bir anlaşma olmuştur. Bu belge, siyasi, askeri, ekonomik ve kültürel işbirliğini kapsayan çok çeşitli bölümlerden oluşmaktadır. Sadece Türkiye ile Azerbaycan arasındaki işbirliğine değil, Türk Dünyası'na da atıflarda bulunan Şuşa Beyannamesi, 2021 yılının sonunda İstanbul'da gerçekleşen ve Türk Devletleri Teşkilatı tarafından yayınlanan 2040 Türk Dünyası Vizyonu belgesinin temelini oluşturmaktadır.

Şuşa Beyannamesi'nin en önemli maddelerinden biri, Türkiye'nin Karabağ'ı "Azerbaycan toprağı" kazanılmış hak olarak garantörlüğünü üstlenmesidir. Bunun dışında Şuşa Beyannamesi'nde askeri işbirliği, bağımsız dış politika ve

20 Haziran 2025

karşılıklı askeri yardım paragrafları çok önemlidir. Yaklaşık 20. paragrafta yer alan bu hükme göre, taraflardan biri herhangi bir dış tehdide ya da saldırıya maruz kalırsa, diğeri çok hızlı şekilde harekete geçecek ve bu tehdidi birlikte savuşturmaya çalışacaktır. Bu yönüyle belge, askeri bir ittifaka işaret etmektedir.

Sonuç

Şuşa Beyannamesi'nde iki taraf arasında askeri işbirliğinin daha da artırılması yönünde önemli maddeler yer almaktadır. Bu, güvenlik, savunma, askeri işbirliği, askeri modernizasyon, askeri teknolojinin geliştirilmesi, askeri teknoloji transferi ve ortak üretim gibi çok çeşitli alanlarda işbirliğine vurgu yapan bir beynamedir.

Şuşa Beyannamesi, devletlerin bağımsız dış politikadan bahsetmektedir. Dış politikada bağımsız olsalar da özellikle Şuşa Beyannamesi'nden sonra Azerbaycan ve Türkiye, dış politikada daha koordineli şekilde hareket etmeye başlamışlardır. Bu iki güç, ortak bir gelecek ve vizyon paylaşmaktadırlar. Stratejik ortaklıkta görev paylaşımı ve tamamlayıcılık rolü oldukça önemlidir. Bu bağlamda Türkiye ve Azerbaycan, dış politikada ve bölgesel-küresel ilişkilerde üstlendikleri tamamlayıcı rollerle birbirlerini desteklemektedirler.

Şuşa Beyannamesi'nin bir diğer önemli özelliği, hiçbir devlete karşı olmaması ve bu bakımdan üçüncü aktörleri hedef almamasıdır. Beynamede ayrıca Türk Dünyası'na verilen önem de çok büyüktür. Ekonomik entegrasyon çağrısında bulunan Beynamede, Türk Dünyası'nın birlik ve refahına hizmet edileceği vurgulanmaktadır. Bu sadece iki ülkeyi değil, diğer Türk Dünyası ülkelerini de kapsayan bir ekonomik entegrasyon anlayışıdır. Bu bütünleşmenin önemli sacayaklarından biri olarak Orta Koridor'un geliştirilmesine de vurgu yapılmaktadır.

Şuşa Beyannamesi'nden sonra Türk ülkeleri arasında stratejik ortaklıklar ve ortaklık anlaşmaları imzalanmaya başlanmıştır. Örneğin 2022 yılında Özbekistan ile Türkmenistan arasında stratejik ortaklık anlaşması imzalanmıştır. Kazakistan ile Kırgızistan arasında da benzer bir anlaşma yapılmıştır. Türkmenistan ile Kazakistan arasında, ayrıca Azerbaycan ile Kazakistan arasında "Devletler Arası Yüksek Konseyi" kurulmuştur. Benzer şekilde Azerbaycan ile Özbekistan arasında da "Devletler Arası Yüksek Konseyi" oluşturulmuştur.

Nihai olarak Şuşa Beyannamesi ile birlikte Türk ülkeleri, kendi aralarında küçük ittifaklar ya da parçacıklar şeklinde ittifaklar kurmaktadır. Bu küçük ittifaklar, aslında büyük parçanın küçük bileşenleridir. Çünkü Şuşa Beyannamesi aynı

zamanda şunu göstermektedir: "Azerbaycan-Türkiye ittifakı, diğer ülkeler için bir modeldir."

Karabağ'ın işgalden kurtarılması ve Şuşa Destanı ile birlikte mesele bitmiş değildir. Türk Dünyası arasındaki dayanışma bundan sonraki süreçte birinci derece caydırıcılık boyutuna sahip olacaktır. Bu destanla birlikte sadece Türkiye-Azerbaycan bağlamında değil, Türk devletlerine dönük herhangi bir saldırıda Türk Dünyası'nın yalnız kalmayacağı net şekilde ortaya konulmuştur.

Yazar Hakkında

Doç. Dr. Ramin SADIK - Bayburt Üniversitesi Öğretim Üyesi

Doç. Dr. Ramin Sadık, 1977'de Azerbaycan'da doğdu. 1999'da İstanbul Üniversitesi Tarih Bölümü'nden mezun oldu. 2003 yılında Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü'nde yüksek lisansını, yine aynı üniversitede 2009'da doktorasını tamamladı. 2010-2014 yıllarında Azerbaycan Muallimler Enstitüsü'nde öğretim üyesi ve Azerbaycan Bilimler Akademisi'ne bağlı Şeki Regional Merkezi'nde Bilim Sekreterliği görevinde bulundu. 2014'te Türkiye'ye dönen Ramin Sadık halen Bayburt Üniversitesi'nde doçent olarak çalışmalarını sürdürmektedir. Rusça ve İngilizce bilen Sadık, ağırlıklı olarak Kafkasya tarihi, Osmanlı-Rusya, Rusya-Azerbaycan, Rusya-Ermenistan ve Azerbaycan-Ermenistan ilişkileri, Bolşevik Devrimi, Rusya'nın 20. Yüzyıl başlarındaki askeri ve siyasi tarihi üzerine çalışmalar yapmaktadır.

20 Haziran 2025**Türk Dış Politikasında Güncel Konular**

Küresel ve bölgesel rekabet uluslararası ilişkilerde baş döndürücü bir değişim ve dönüşümle sonuçlanmaktadır. Devletler arası savaşlar, iç savaşlar, terörizm, ekonomik ve teknolojik rekabet, artan nüfus artışıyla birlikte kıt kaynakların her geçen gün daha da kritik hale gelmesi, düzenli ve düzensiz göçler, salgın hastalıklar devletlerin güvenlik anlayışını hızla değiştirmekte, bu karmaşık ve hızla değişen gündemde karar almak ve uygulamak daha da zorlaşmaktadır.

Küresel ve bölgesel rekabette önemli rol oynayan Türkiye bu gelişmelerden önemli derecede etkilenirken, uluslararası politikada da etkin rol oynamaktadır. Bu açıdan Türk dış politikasında alınan kararlar Türkiye'nin güvenliğinde de temel rolü oynarken aynı zamanda bölgesel ve küresel gelişmeleri de önemli ölçüde etkilemektedir.

Uluslararası İlişkilerdeki gelişmeleri yakından takip etmek ve doğru okumak, dış politikada karar almak konusunda temel rolü oynamaktadır. İlgili devlet kurumları kadar üniversiteler ve düşünce kuruluşları da bu süreçte önemli rol oynamaktadır. Kapadokya Üniversitesi (KÜN) ve Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) iş birliğinde yürütülen bu proje ile Türk Dış Politikasında Güncel Konuların, bu konudaki uzmanlar ile tartışılması, ele alınması ve Türk Dış Politikasında alınacak kararlara ışık tutması amaçlanmaktadır.

Proje hakkında detaylı bilgiye;
<https://commonhorizon.kapadokya.edu.tr/> adresinden ulaşabilirsiniz.

Prof.Dr. Şafak OĞUZ

2019 yılında Doçentlik ve 2024 yılında Profesör unvanını alan Prof.Dr. Şafak OĞUZ, Türk Silahlı Kuvvetleri'ndeki (TSK) 23 yıllık hizmetinden sonra 2021 yılında emekli olmuştur. Görevi esnasında Birleşmiş Milletler (BM) ve Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) bünyesinde de çalışan OĞUZ, Kitle İmha Silahları, Terörizm, Uluslararası Güvenlik, Uluslararası Örgütler ve Barış ve Çatışma Çalışmaları konularında çalışmalar yapmaktadır. Prof.Dr. Şafak OĞUZ, halen Kapadokya Üniversitesi İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi Dekan Vekili olarak görev yapmaktadır. İyi derece İngilizce ve Almanca bilmektedir.

Prof. Dr. Mehmet Seyfettin EROL

Boğaziçi Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden 1993'de mezun oldu. Boğaziçi Üniversitesi'nde 1995'de Yüksek Lisans çalışmasını tamamlayan Erol, 2005 yılında Ankara Üniversitesi'nde yaptı. 2009'da "Uluslararası İlişkiler" alanında doçent ve 2014 yılında da Profesörlük unvanlarını aldı.

Uzmanlık alanları, "Jeopolitik", "Kriz Yönetimi", "Güvenlik", "Türk Dış Politikası" ve "Türk Dünyası" olan Prof. Erol'un, bu konularda çok sayıda bilimsel makalesi ve kitabı bulunmaktadır.

Avrasya Dosyası, Karadeniz Araştırmaları, Gazi Akademik Bakış, Bölgesel Araştırmalar Dergisi, Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları dergileri editörlükleri ile TRT, Kanal A ve BBN Türk'te radyo-televizyon programları yapan, Türkiye'nin önde gelen dergi ve gazetelerinde köşe yazarlığı yapan-görüşleri yayımlanan Prof. Erol, bu çalışmalarından dolayı 2007'de Türk Dünyası Yazarlar ve Sanatçılar Vakfı (TÜRKSAY) "Türk Dünyası Hizmet Ödülü", 2015'de Türkiye Yazarlar Birliği (TYB) "Basın-Fikir Ödülü" başta olmak üzere çok sayıda ödüle layık görülmüştür.

Ufuk, Ankara ve Gazi Üniversitelerinde dersler veren Prof. Erol, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde öğretim üyesi olarak akademik çalışmalarını devam ettirmektedir. Türkiye'nin önde gelen düşünce merkezlerinde (ASAM, SDE, GSAM, USGAM) uzman ve kurucu başkan olarak görevler üstlenen Prof. Erol, 2016'dan bu yana Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) Kurucu Başkanı olarak bu alandaki faaliyetlerini devam ettirmektedir.